

International Scientific Conference
«RECENT ISSUES OF MODERN SCIENCE»

CERTIFICATE

confirms that

Jo'rayeva Ozoda Toirovna

author of the article:

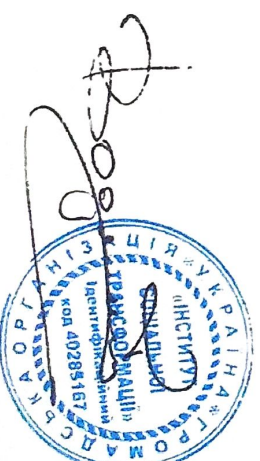
«SHO'RLANGAN TUPROQLARDA G'O'ZANING O'SISH FIZIOLOGIYASI»

took part in the LVIX International Scientific Conference

«Recent issues of modern science» (26-27 May 2021)

15 hours (0,5 ECTS)

The Head of the Organizing Committee, PhD,
Oleg Vodyanyi

27.05.2021

Pereiaslav • Ukraine

KA215592

iScience[®]

АКТУАЛЬНЫЕ ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ

СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

Выпуск 5(59)

**Переяслав
2021**

АКТУАЛЬНЫЕ ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ

LVIX Международная научная конференция
26-27 мая 2021 г.

СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

ВЫПУСК 5(59)

Переяслав

УДК 001 (082)
ББК 72я43
А43

Главный редактор:

Коцур В.П., доктор исторических наук, профессор, академик Национальной академии педагогических наук Украины

Редколлегия:

Базалук О.А.	д-р филос. наук, профессор (Украина)
Доброскок И.И.	д-р пед. наук, профессор (Украина)
Кабакбаев С.Ж.	д-р физ.-мат. наук, профессор (Казахстан)
Мусабекова Г.Т.	д-р пед. наук, профессор (Казахстан)
Смирнов И.Г.	д-р геогр. наук, профессор (Украина)
Исак О.В.	д-р социол. наук (Молдова)
Лю Бинцян	д-р искусствоведения (КНР)
Тамулет В.Н.	д-р ист. наук (Молдова)
Брынза С.М.	д-р юрид. наук, профессор (Молдова)
Мартынюк Т.В.	д-р искусствоведения (Украина)
Тихон А.С.	д-р мед. наук, доцент (Молдова)
Гораченко А.Ю.	д-р пед. наук, доцент (Молдова)
Алиева-Кенгерли Г.Т.	д-р филол. наук, профессор (Азербайджан)
Айдосов А.А.	д-р техн. наук, профессор (Казахстан)
Лозова Т.М.	д-р техн. наук, профессор (Украина)
Сидоренко О.В.	д-р техн. наук, профессор (Украина)
Егизарян А.К.	д-р пед. наук, профессор (Армения)
Алиев З.Г.	д-р аграрных наук, профессор, академик (Азербайджан)
Партоев К.	д-р с.-х. наук, профессор (Таджикистан)
Цибулько Л.Г.	д-р пед. наук, доцент, профессор (Украина)
Баймухамедов М.Ф.	д-р техн. наук, профессор (Казахстан)
Хеладзе Н.Д.	канд. хим. наук (Грузия)
Таласпаева Ж.С.	канд. филол. наук, профессор (Казахстан)
Чернов Б.О.	канд. пед. наук, профессор (Украина)
Мартынюк А.К.	канд. искусствоведения (Украина)
Воловык Л.М.	канд. геогр. наук (Украина)
Ковальська К.В.	канд. ист. наук (Украина)
Амрахов В.Т.	канд. экон. наук, доцент (Азербайджан)
Миктчан К.Г.	канд. техн. наук, доцент (Армения)
Стати В.А.	канд. юрид. наук, доцент (Молдова)
Цибулько Г.Я.	канд. пед. наук, доцент (Украина)

Актуальные вызовы современной науки // Сб. научных трудов - Переяслав, 2021. - Вып. 5(59) - 250 с.

Языки издания: українська, русский, english, deutsche, español, polski, беларуская, казахша, o'zbek, limba română, кыргыз тили, Հայերեն

Сборник предназначен для научных работников и преподавателей высших учебных заведений. Может использоваться в учебном процессе, в том числе в процессе обучения аспирантов, подготовки магистров и бакалавров в целях углубленного рассмотрения соответствующих проблем. Все статьи сборника прошли рецензирование, сохраняют авторскую редакцию, всю ответственность за содержание несут авторы.

УДК 001 (082)
ББК 72я43
А43

Umarov Bakhridin Mengboevich, Nazarov Azamat Sottarovich (Tashkent, Uzbekistan) PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE ORGANIZATION OF THE EXECUTION OF MANAGERIAL DECISIONS ON PERSONNEL.....	105
Акрамов Мирмухсин Рустамович (Ташкент, Узбекистан) НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ОСНОВЫ ИЗУЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ.....	110
Эгамбердиев Фарход Тухтаевич (Карши, Узбекистан) НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ ВОЛЕВЫХ КАЧЕСТВ В ЛИЧНОСТИ СПОРТСМЕНА.....	114
СЕКЦИЯ: СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО	
Jo'rayeva Ozoda Toirovna (Buxoro, Uzbekistan) SHO'RLANGAN TUPROQLARDA G'O'ZANING O'SISH FIZIOLOGIYASI.....	119
Ташходжаева Гулноза Сайдамходжаевна (Ташкент, Узбекистан) СОВРЕМЕННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ВЫРАЩИВАНИЯ СОИ В РЕГИОНАХ УЗБЕКИСТАНА	122
СЕКЦИЯ: СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ	
Kurbanova Feruza Choriyevna (Tashkent, Uzbekistan) INFORMATION SECURITY. ATTACKS AND VIRUSES IN PRODUCTION.....	127
СЕКЦИЯ: ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ	
Mo'yidinov Doniyorjon (Farg'ona, Uzbekistan) ARXIV SOHASI BILAN BOG'LIQ KAPITAL QURILISH VA TA'MIRLASH ISHLARI.....	130
Rahimova Munisa Bahodir qizi, Xadjayeva Muhabbat Akmal qizi, Axmedxodjayeva Aqida Nabixon qizi (Toshkent, O'zbekiston) TEKTONIKA QOIDALARINI HISOBGA OLGAN HOLDA AYOLLAR LIBOSINI LOYIHALASH.....	133
Rasulov Azizjon Rustamovich, Fayzullayev Ubaydulla Sagdullayevich, Imamova Gulchekhra Zoirovna (Tashkent, O'zbekiston) QUYOSH PANELLARINI TOZALASH QURILMASI.....	138
Shomirzayev Boburjon Urinbayevich, Xamrakulov Xotambek Hakimjon o'g'li (Andijon, O'zbekiston) TABIIY GAZLARNI TASHISHGA TAYYORLASHDA GAZ SIFATINI OSHIRISH USULLARI	141
To'laboyeva Shaxlo Sobirjon qizi, Xoliqov Qurbonali Madaminovich (Namangan, O'zbekiston) KIYIM TIKISH TEXNOLOGIK KETMA-KETLIGINI ISHLAB CHIQRISH.....	147
Жураев Мусурмон Авлакулович, Шерматов Сайдулло Салохидин угли, Акралов Акмалхон Аббосхонолович (Ташкент, Узбекистан) УСТРОЙСТВА ДЛЯ РАЗМЕРНОЙ НАСТРОЙКИ РЕЗЦА ТОКАРНЫХ СТАНКОВ.....	150
Усманов Саиджон Абдусубхон углы (Фергана, Узбекистан) ПОЛУПРОВОДНИК ДЛЯ СРЕДНИХ ТЕМПЕРАТУР.....	156

СЕКЦИЯ: СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО

**Jo'rayeva Ozoda Toirovna
(Buxoro, Uzbekistan)**

SHO'RLANGAN TUPROQLARDA G'O'ZANING O'SISH FIZIOLOGIYASI

Annotatsiya. ushbu maqoladan shu kabilarni bilib olish mumkinki, bunda hozirgi kunda dolzarb masala bo'layotgan sho'rlangan tuproqlar, sho'rxoklar ularning ta'sirida esa g'o'zani o'stirish, shuningdek yetishtirishning fiziologiyasi va shu bilan birga o'simlik fiziologiyasi haqida ham so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: sho'r tuproqlar, sho'rxok tuproqlar, g'o'za yetishtirish, fiziologiya, o'simlik fiziologiyasi

Suv xo'jaligi sohasini rivojlantirish, mavjud suv manbalaridan samarali foydalanish va ekin maydonlarining sho'rlanish darajasini kamaytirish dolzarb vazifalardan sanaladi. Shu bois, keyingi yillarda yurtimizda yer va suv resurslaridan samarali foydalanish, suv resurslarini boshqarish tizimini takomillashtirishga qaratilgan izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Oliy Majlis Qonunchilik palatasi notig'i o'rinbosari, O'zbekiston fermer, dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer egalari kengashi raisi A. Haitov hamda tegishli vazirlik va idora rahbarlari ishtirok etgan seminarida tuproqning sho'rlanish darajasini pasaytirish va uning oldini olish borasida tumanda amalga oshirilayotgan ishlar haqida so'z yuritildi.

Sho'r yuvish uchun dastlab yer maydoni chizillanishi, so'ngra tekislanib, marzalar olinib, suv to'plash uchun pollar va o'q ariqlar hosil qilinishi, ularning kattaligi tuproqning suv singdiruvchanlik xususiyati, yerning qanday tekislanganligi va nishabiga qarab turlicha olinishi mumkinligi qayd etildi. Ta'kidlanganidek, sho'rlangan tuproqlarning sho'rini yuvish uchun eng maqbul vaqt oktyabr oyidan dekabr oyigacha davom etadi. Ba'zida esa qishki sovuqlar sababli sho'r yuvish bahorga qoldiriladi. Bahorgi sho'r yuvishlarning natijasi esa kuzgi yuvishdagidek bo'lmaydi. B bunda ekishga tayyorlash va ekish ishlarining kechikishi kuzatiladi.

Bundan avvalgi yillardagidek, oylab sho'r yuvishga suv berishning imkoni yo'q. Demak, mavjud suvlardan oqilona foydalanish uchun yerlarni sho'r yuvishga sifatli tayyorlash lozim, – dedi A. Haitov²⁰. Qoraqalpog'iston Respublikasida 2020-2021-yillarda kuzgi-qishki davrda jami 155,72 ming gektar maydonda sho'r yuvish tadbirlarini o'tkazish belgilangan bo'lib, shundan 23,37 ming gektari kuchli sho'rlangan maydon bo'lsa, 77,85 ming gektari o'rta va 54,49 ming gektari kuchsiz sho'rlangan maydon hisoblanadi. Shu boisdan barcha tumanlardagi ekin maydonlari kesimida sho'rlanish darajasi va sho'r yuvish tadbirlarini o'tkazish jadvallari ishlab chiqilganligi haqida ham ba'zi bir ma'lumotlarni aytib o'tdi. Sho'rlangan tuproqlarga kelsak.

Sho'rlangan tuproqlar – tarkibida suvda oson eriydigan zararli tuzlar 0,1% yoki suvli so'rimdagi quruq qoldiq miqdori 0,25% (0,3%)dan ko'p bo'lgan tuproqlar. Sho'rlangan tuproqlar, asosan, quruq iqlimli mamlakatlar (Pokiston, Hindiston, Xitoy, AQSH, O'rta Osiyo, Janubiy Amerika, Afrika, Avstraliya va boshqalar)da katta-katta maydonlarda, shuningdek,

²⁰ www.xs.com xalq so'zi gazetasidan

sho'rlanmagan tuproqlar orasida esa, kichikroq massivlarda dog' qo'rinishida tarqalgan. O'rta Osiyo, Janubiy Qozog'istondagi sug'oriladigan maydonlarning yarmidan ortig'i, o'zlashtiriladigan yerlarning 75–80%ga yaqini turli darajada sho'rlangan. Tuproqning sho'rlanganlik darajasi zararli tuzlarning umumiy miqdoriga ko'ra (gips, miqdori olib tashlangan holda) belgilanadi. Shu belgiga asosan, Sho'rlangan tuproqlar kuchsiz (zararli tuzlar miqdori 0,1–0,2%), o'rtacha (0,2–0,4%), kuchli (0,4–0,8%), juda kuchli sho'rlangan (sho'rxoklar; 0,8% dan ko'p) xillarga bo'linadi. Tabiiy Sho'rlangan tuproqlar kimyoviy tarkibi (sho'rlanish tipi)ga ko'ra xloridli, sulfatxloridli, xloridsulfatli, sulfatli, sodasulfatli, sulfatsodali, xloridsodali, sodali, sulfat yoki xloridgidrokarbonatli (ishqoriy yer elementlari) kabi sho'rlangan yerlarga bo'linadi. Tuproq sho'rlanishining salbiy oqibatlarini oldini olish uchun sug'orish rejimini to'g'ri ta'minlash, kuchli sho'rlangan tuproqlarni katta normalarda yuvish, sho'rlanish jarayoni yo'nalishini tubdan o'zgartirish uchun drenajlar yordamida grunt suvlarning sun'iy oqimini vujudga keltirish zarurdir. Shunday qilib, sho'rlangan tuproqlarning eng kuchlisi sho'rxoklar deyiladi ya'ni bu tuproqning ko'proq miqdorini tashkil etadi.

Sho'rxok tuproqlar daryo quyilishi tekisliklari va deltalarida, tog' oldi vodiylarida va pastqam yerlar depressiyalarida rivojlangan. Bu tuproqlar asosan cho'l zonasida keng tarqalgan bo'lib, och tusli qo'yi pastki mintaqasida tarqalgan. Barcha sho'rxoklar gumus gorizonti qatlamiga ega bu qatlam o'z navbatida o'simliklar bilan qoplangan. Sho'rxoklar sug'oriladigan tuproqlar orasida quyi tekisliklarda va sug'oriladigan yerlardan tashqarida tarqalgan. Kerakli meliorativ tadbirlar amalga oshirilsa, sug'orish uchun tayyorlash mumkin bo'ladi. Sho'rxoklarda tuzlar yuqori gorizont qatlamlarida joylashganligi bois suvda eruvchan tuzlar 3dan 20-30% gacha yetadi²¹.

Sho'rlangan tuproqlarda g'o'zani yetishtirish fiziologiyasi deganimizda, o'zimizda, erta bahordan dalaga paxta ekila boshlaydi va may oylariga kelib uning tagini yumshatish uchun kichik chopiq qilinadi shu tariqa saraton deyiladi o'sha paytda paxta sekinlik bilan g'o'zaga aylana boshlaydi. Paxta g'o'za bo'lguncha ikki yoki uch marta sug'orish orqali unib chiqadi so'ngra, g'o'zaga kirgan mahal kunning issig'i tufayli yerlarda qatqaloq singari o'yiqli yoriqlar suv yuradigan agatda bo'ladi buning sababi esa paxtani chopiq qilib bo'lganidan so'ng o'stirish uchun selitra sepiladi. Shundan so'ng esa suv quyiladi. Selitra sepilishi natijasida yerlar yumshaydi va qurib ketavaradi Shuning munosabati bilan g'o'za chiqayotgan paytida ko'proq suv talab etiladi sababi tuproqning sho'rlanishi yerning suvga to'yimasligi oqibatidadir. Shundan so'ng g'o'za qanchalik ko'p suv ichsa shunchalik tez o'sadi va paxtaga aylanadi. Sho'rlangan tuproqlar shuning natijasida yuzaga keladi buning yana bir sababi shuki, sho'rlangan tuproqlar yillar davomida hech nima ekilmagan chirindiga boy bo'lgan tuproqlar sirasiga kiradi. Chunki u quyoshing issig'ida toblangan suv ham tegmagan tuproqlardir. Agarda biz o'sha tuproqning malum qismini ekiladigan yer uchun ajratsak, o'sha yilgi hosil o'tgan yillarga nisbatan birmuncha ko'p hosil qiladi. Sho'rlangan tuproqlar asosan quruq joylarda ko'proq uchraydi. G'o'zaning fiziologiyasi yani uning organlari, sistemasi kabilarni o'rgatadi shuningdek.

Fiziologiya (yun. Physis – tabiat va...logiya,– ta'lim) – organizmlar va ular qismlari, sistemalari, organlari, to'qimalari va hayot faoliyatini o'rganadigan fan. O'rganish ob'yektiga

²¹ S. A. Azimboyev – dehqonchilik, tuproqshunoslik va agrokimyo asoslari – T. 2006y. 15 bet.

binoan, odam, hayvonlar fiziologiyasi va o'simliklar fiziologiyasiga bo'linadi. Fiziologiya, Anatomiya, sitologiya, gistologiya va, ayniqsa, biokimyo hamda biofizika bilan uzviy bog'langan; u fiziologik jarayonlarni tushuntirishda kimyoviy va fizik metodlar hamda tushunchalardan foydalanadi.

O'simlik fiziologiyasi – o'simliklar hayot faoliyati umumiy qonuniyatlarini o'rganadigan fan. O'simliklar fiziologiyasi o'simliklarning o'z tanasini tiklashi, ko'payishi uchun zarur bo'lgan mineral moddalar va suvni o'zlashtirishi, o'sishi, rivojlanishi, gullashi va meva hosil qilishi, ildizdan (mineral) va havodan (fotosintez) oziqlanishi, nafas olishi, biosintez qilishi, zaxira moddalarni to'plashi va boshqalar jarayonlarni o'rganadi. O'simliklar fiziologiyasi hayotiy jarayonlarning tashqi muhit bilan bog'liqligini ochib berish orqali o'simliklarning umumiy mahsuldorligi, oziq qiymati, organ va to'qimalarining texnologik sifatini oshirish usuli va metodlarining nazariy asoslarini tadqiq qiladi. Fiziologik tadqiqotlar o'simliklarning o'sishi va mo'l hosil berishi uchun zarur bo'lgan tuproq va iqlim sharoitlari hamda ulardan oqilona foydalanishning nazariy asosi hisoblanadi. yashil o'simliklar quyosh nuridan energiya manbai sifatida foydalanishi va uni organik birikmalarning kimyoviy energiyasiga aylantirishi, ya'ni fotosintez jarayonini amalga oshirishi bilan boshqa organizmlardan farq qiladi. O'simliklarning o'ziga xos xususiyatlari ularning umumiy anatomik va morfologik tuzilishi bilan chambarchas bog'liq. O'simliklar organizmi, odatda, yer ustki va yer ostki qismlarining shoxlanishi tufayli juda katta sathni egallaydi. Bu holat ularning tuproq va havoning katta hajmi bilan bog'lanishiga imkon beradi. O'simliklarda doimiy, o'zgarmas ichki muhit bo'lmasligi tufayli ular to'qimalarining harorati, kislorod va karbonat angidrid miqdori hamda boshqa ko'rsatkichlari o'zgarib turadi. Ularning tashqi muhit o'zgarishiga moslanishi (adaptatsiya) ham butunlay boshqacha yo'l bilan amalga oshadi. Shuningdek, g'ozga o'simligini yetishtirishda ham shu kabi yo'llardan foydalanadi asosan g'ozga o'simligi mineral moddalar, suvni o'zlashtirish, fotosintez kabi boshqa jarayonlar orqali amalga oshadi.

Shunday qilib, g'ozani yetishtirish uchun avvalo g'ozaning o'ziga kerakli mineral o'g'itlar, biosintez, fotosintez kerak balki, sho'rlangan tuproqlar ham g'ozaning unishida kam miqdorda bo'lsa ham yordam beradi. Shuningdek, sho'rlangan tuproqlar g'ozaning yetishtirishida tepada sanab o'tganimizdek mineral o'g'itlardek birdek xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. S. A. Azimboyev – dehqonchilik, tuproqshunoslik va agrokimyo asoslari – T. 2006 y. 15bet.
2. Xo'jayev J., O'simliklar fiziologiyasi, T., 2004;
3. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi (2000-2005) ma'lumotlaridan foydalanilgan.
4. <http://uz.m.wikipedia.org>
5. <http://xs.com>
6. <http://google.com>